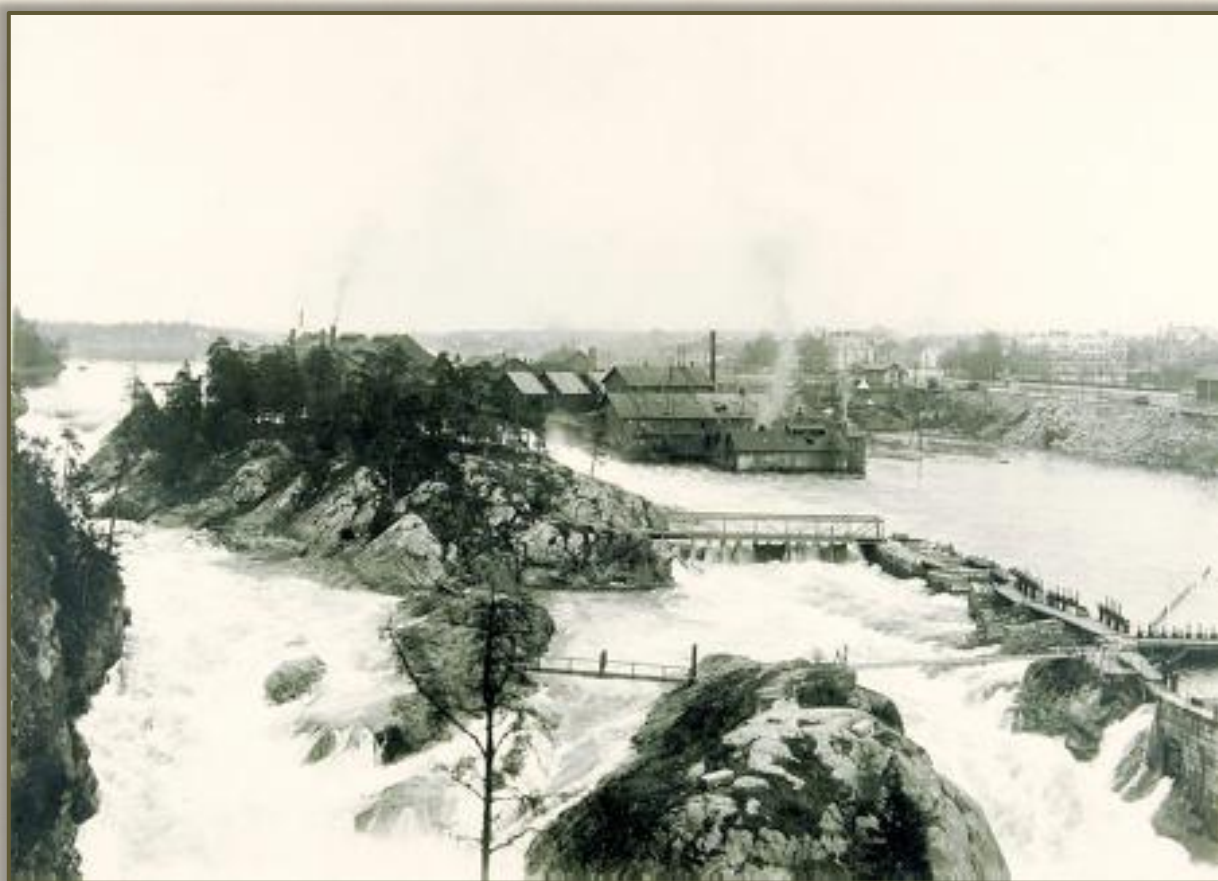

En gammal tidning

Glimtar från Trollhättan för 65 år sedan
av fil.mag. Werner Johnsson.

Artikel i Tidningen Trollhättan 21 december 1944
med bilder från Innovatums bildarkiv.

Detta är inte den bild som fanns med i artikeln. Den har jag sökt efter förgäves, men denna är nästan likadan.

Trollhättan mars 2016
Annika Hjortkap

Att läsa gamla tidningar anser man väl i allmänhet för en föga intressant sysselsättning. Men det är skillnad på gammal och gammal. Ögnar man igenom en tidning från förra veckan eller förra månaden, finns det kanske inte mycket av intresse att hämta. Men är den 50-75 år eller mera, blir det en annan sak. För den som är intresserad av förhållandena i gången tid, kan läsningen av gamla tidningslägg vara mycket givande.

Skall man med hjälp av tidningar skaffa sig en bild av gångna tiders Trollhättan, kommer man emellertid inte så värst långt tillbaka. Trollhättans tidningspress är nämligen icke stort mer än 50 år gammal. Före denna tid var samhället inte stort nog att bära en egen tidning. Nyheter eller en och annan annons inflöt i Tidning för Wenersborgs stad och län, som utgavs i Vänersborg och var det mest lästa organet i dessa trakter på den tiden. Större nyheter kunde väl få plats i göteborgs- eller stockhomspressen. Men det var inte ofta, så skedde.

Ett par försök hade dock tidigare gjorts att skaffa Trollhättan en egen tidning. De blevo inte långlivade. Sålunda utgavs Trollhättans Weckoblad november 1878 – december 1879 och Telegrafan från Trollhättan 1883. Det är ur Trollhättans Weckoblad, den första tidningen i Trollhättan, några plock här skall göras.

Först ett par ord om själva samhället i början av 1870-talet.

Bebyggelsen sträckte sig i norr till Bergslagernas järnväg, som just då hade blivit färdig. Kungsgatan fanns ännu inte, men åtskilliga hus hade byggts öster om Österlånggatan. Området söder om nuvarande Torggatan hade också börjat bebyggas, mest av arbetare från Verkstan, som skaffade sig egna stugor.

Samhällets centrum var torget framför Grand hotell. Av den gamla bebyggelsen där framför var det blott ladugården och Phistolettes, som stodo kvar.

På andra sidan "Vinnebrona" hade också uppröjning skett. Dicksonska sågarna hade rivits 1876 och de Wikströmska sågarna hade sålts till ingenjör Ernst Stridsberg, som börjat bygga Gullöfors bruk. Önan var dock alltså tätt besatt med industriverk. Söder därom lågo de stora industrierna: Oljeslageriet och Nydqvist & Holms Verkstad.

De världsberömda trollhättefallen hade icke nämnvärt minskats. De brusade alltså fram i ohämmat majestät och lockade massor av turister.

Och så kanske vi kan börja bläddra i de gamla bladen.

Så här såg Trollhättan ut under senare delen av förra seklet. I huset till vänster i förgrunden bodde utgivaren av Trollhättans första tidning. – Bilden är tagen vid något celeberrt tillfälle, vilket ju framgår av flaggningen och det ansevärt vimlet av folk på trottoarerna.

Min anmärkning: Bilden är troligen från 4 september 1904 när Oscar II besökte Trollhättan.

Det första numret av tidningen utkom den 9 november 1878. Utgivare och redaktör var boktryckare John Öberg, som bodde och väl också hade redaktionen i Apollo 4, hörnet av Storgatan och Spannmåls-gatan. Tidningen trycktes emellertid inte i Trollhättan utan i Öxnered, där Öberg inrättat ett tryckeri.

Enligt anmälan skulle tidningen ”meddela ledande uppsatser i politiska och religiösa ämnen, lokala nyheter, notiser från in- och utrikes orter, korrespondensartiklar från Göteborg, Uppsala och landsbygden kring Trollhättan med flera ställen”. Den skulle utkomma en gång i veckan och lösnummerpriset var 10 öre. Det var ganska dyrt, då stockholms- och göteborgstidningarna kostade 5 öre. Lösnummer såldes i C.F. Lundbergs butik i Sjöfrun 5 och i Olanders bokhandel i Näcken 7.

Först några officiella notiser.

Trollhättans postkontor hölls öppet 9-1, 2-6. Sön- och helgdagar 9-10, 12-1 och 2.30-5. Det låg i Wennergrenska huset, Mercurius 2, och där bodde också postmästaren, löjtnanten vid Göta Artilleriregemente K.A. Westerberg.

Telegrafstationen, som nu hade flyttat från Svan 5 till Ågrens hus i Najaden 6-7 hade öppet 9-2 och 4-6. Sön- och helgdagar 8-10, allt stockholmstid. Man bestod sig nämligen då med olika tider i landet allt efter orternas longitud. Det var först från och med 1879 som det blev enhetlig tid för hela landet.

Pastorsexpeditionen hade öppet helgfria dagar 11-1. Den var belägen i kyrkoherde Åbergs boställe strax norr om kyrkan invid Prins Oscars skola.

Wenersborgs Enskilda Banks avdelningskontor tycks inte ha haft så särdeles mycket att göra, ty man höll öppet endast måndagar, onsdagar och fredagar 10-2.

Andra annonser saknas inte heller, fastän annonseringen icke på långa tag nått den omfattning, den nu har.

I första bazarboden vid torget realiserar Nanna Strand tyger: doffel, korderoj och krafttyg. C.F. Lundberg säljer i sin bod korngryn, saltlånga, ost och ansjovis. I J.A. Nilssons klädeshandel i Svan 5 säljas tyger såsom cambric, tarlatan, moleskin till 57 öre alnen och kasinettstygg till 29 öre alnen.

Apotekare Björklund var ju sedan gammalt en mycket stor annonsör och hade en rikhaltig sortering av varor, som man numera knappast finner på ett apotek. Han annonserar om matolja, märckbläck, braständare, Aseptin, fernissa till skodon, maltextrakt, persiskt insekspulver och sötmjölksost. Apoteket var vid denna tid inrymt i det gamla ringnérska huset i Neptun 3, mitt emot det nuvarande apoteket.

Oskar Isberg säljer i kommission premieobligationer till Bergslagernas järnvägars lån av år 1870 à 15 kronor stycket. Högsta premien 72 000 kronor. Även säljes lotter till danska klasslotteriet.

Strömsberg med tillhörande kvarnverk och industrier har sålts av jägmästare Tell Dahllöf, som gått i konkurs, till herr A. Pålsson från Trosorum för 66 000 kronor. Den nya ägaren debuterade med att stänga Strömsbergs park och gångvägen genom den. Allmänheten fick nu istället ta vägen förbi Mattssons stuga, som låg norr om parken, för att komma fram till vägen Strömsberg-Torsered.

Den 23 november meddelas, att urfabrikören och handlanden Johan Jakob Wennergren omkommit genom olyckshändelse. Han var en mycket betrodd man i samhället och medlem av kommunalnämnden, badhusdirektionen, arbetareföreningens styrelse, skarpskyttekåren med mera. Vidare var han ivrig jägare och fiskare. Urmakeriet övertogs av sonen Jarl Wennergren.

Livet av högre lyftning fanns även med bland notiser och annonser. Leonard Pettersson, smed på Verkstan och ägare till "Slottet" i Trollhättan, Diana 5, där Polhemsgatan nu går fram, bidrager med en längre dikt, kallad Hymn till Trollhättan, varur ett par strofer må anföras:

Du sköna stund, du prydnad i naturen,
vem har dig ställt i denna vrå bland bergen?

Du talar högt till människan och djuren,
är du ej hit av högre makter buren?

.....

Du har fått ditt namn från trolldomssagotider
då folk till fördomen sin tro fick sätta.

Du äger minnen ifrån kämpastrider och namnet bär du än i dag –
Trollhätta.

Den gode smeden lämnar kanske som rimsmed en del övrigt att önska.

En insändare klagar över gatu- och belysningsförhållanden. "Under rådande mörka väderlek vore det behövt med lyktor vid kanalen och älven, där det är livlig kommunikation och vattenhämtning. Många olyckor ha skett, särskilt vid den mycket trafikerade överfarten vid den så kallade pålbyggningen. Lykttändaren bör icke blott tända lyktorna utan även sköta dem så att de lysa med så starkt sken som möjligt. Nu ser man dem knappast. Det är så mycket angelägnare som gatorna, vilket vi något var känna, dels äro så smutsiga att man riskerar mista skodon och i synnerhet få damernas galoscher sitta emellan, och dels halvfärdiga eller blott färdiga in på husknutarna. Vän av ordning."

Pålbyggnaden, som låg i kvarteret Nymfen, lär först ha byggts vid Kavleströmmen av byggmästare Pohl och blev sedan flyttad till kvarteret Nymfen. Foto omkring år 1920. Foto och text från Walter Göranssons bildsamling.

Kanske är det denna byggnad Werner Johnsson menade.

Den 14 december omtalas en säkerligen icke ovanlig olyckshändelse vid Strömsbergs kvarn. En lastfärja med mjöl, förd av mjölnaredrängen Jonas Andersson räddade sig i sista stund upp på den vid kvarnen befintliga muren, medan färjan slogs sönder.

Till hjälp vid sådana händelser lät hotellvärden C. Johan Andersson sätta upp en räddningslina mellan Spikön och Strömsbergs brygga, där det lämnas anvisningar hur man lämpligast bör förhålla sig i fara.

Karl Fredrik Andersson har öppnat specerihandel under firma Trollhättans Hushållskällare i J.N. Nilssons hus, Svan 5. Kaffe från 80 öre skålpundet, portvin, sherry, muscot och krusbärsvin.

Några nya stora uppfinningar börjar låta tala om sig. ”Elektriska ljusets framsteg. I London upplyses Fisktorget vid Billingsgate av 16 lampor, som ge ett ljus motsvarande 1 000 vaxljus.”

”En av våra dagars märkligaste uppfinningar är telefonen. Ljudet förstärkes genom en apparat som kallas mikrofon. Man kan på milsvitt avstånd underhålla ett samtal eller njuta av ett musikaliskt föredrag.”

”Två exemplar av Edisons märkliga uppfinning, fonografen, ha äntligen förirrat sig till Stockholm. Dess återgivande av ljud är dock allt annat än tydligt.”

Rosa Haraldés bokhandel i Hoglunds hus, Apollo 3, säljer till julen bilderböcker och sällskapsspel.

Sällskapet N.N. har julfest. Tyvärr blir det inte något referat, då man uttryckt en önskan, att vad som försiggick ”icke måtte hinna så långt som till Öxnered”.

Från och med nyårsdagen 1879 har det blivit gemensam tid för hela landet. Stockholm fick dra klockan 12 minuter tillbaka, medan Göteborg fick ställa fram den 12 minuter 23 sekunder.

Trollhättan har den 31 december 1878 3.781 innevånare, vilket innebär att det ökat med 71 personer sedan föregående nyårsdag.

Hundskatten bibehålles vid 5 kronor inom Trollhättan.

Bland nöjena märkes den tidens bio. ”En praktfull stereoskoputställning med bilder från flera framstående städer i Europa, landskapsstycken från Schweiz, baletter ur operor från Paris teatrar. Förevisas 9 fm.-9 em. å Utsikten av Robert Dahllöf i hans ateljé.”

Den 1 februari ha skarpskyttarna haft bal i Arbetareföreningens lokal vid Föreningsgatan. Salen var festligt prydd med flaggor och i den till

scen omändrade delen av lokalen var konungens namnchiffer uppsatt. Sedan dansen pågått en stund höll förre kompanichefen O. Fischerström tal. Därefter föredrog kompanichefen Oscar Lindbom "med värme" Runebergs Döbeln vid Juutas.

Skarpskytteföreningen har valt till ordförande Johan Engblom och till kassör och sekreterare bokhandlare J. Gustafsson. Överbefälhavare var sergeant C.O. Moberg, kompanichef K.J. Andersson, korpraler Rothlind, Svanström och Adolf Svensson.

Den 8 februari meddelas jobsposten att Trollhättans Brännvinsbolag höjt brännvinet med 20 öre till 2 kronor per kanna (2 2/3 liter).

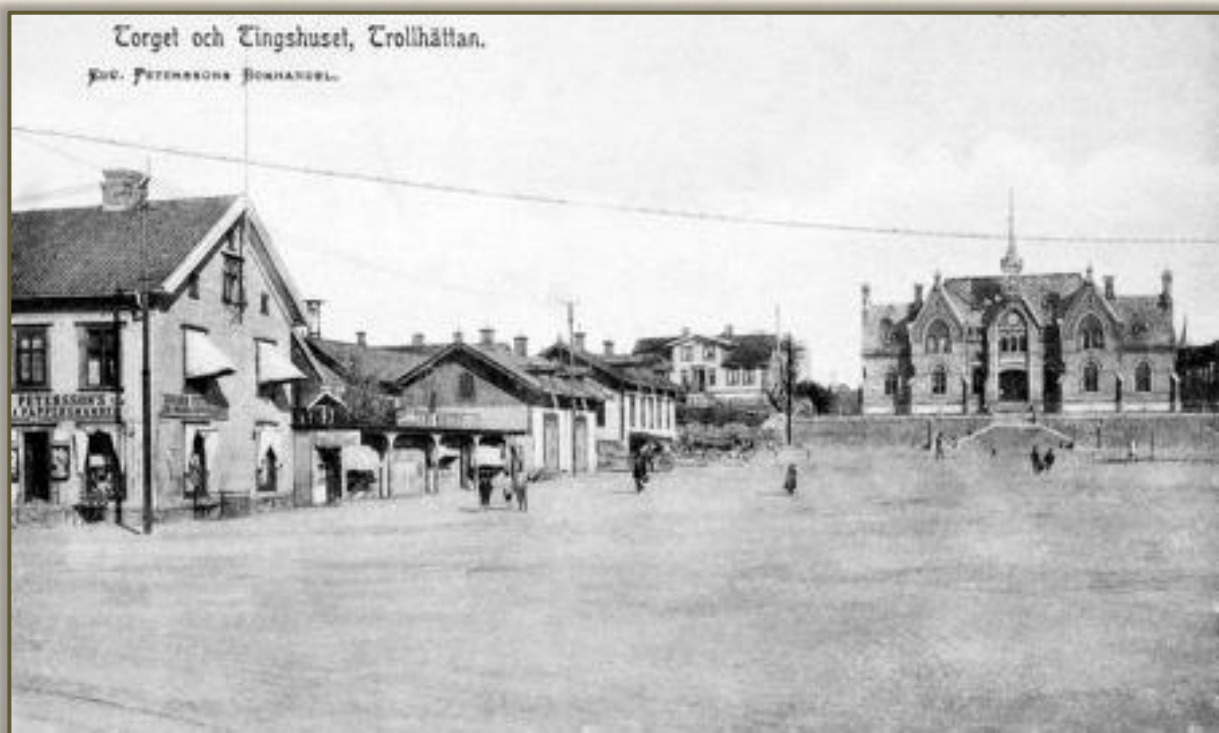
En annan ledsam nyhet av dock något allvarligare slag var att Rosendals fabriker gått i konkurs. Arbetet vid filialen i Trollhättan fortgick emellertid. Arbetslösheten var dock ganska stor inom samhället - 70-80 personer - och man fick ordna soppkokning för utdelning till de behövande. Kommunalnämnden övervägde att som nödhjälpsarbete spränga och planera några av tvärgatorna vid Storgatan.

En insändare i en annan "allvarlig" angelägenhet klagar: "Skulle icke härvarande brännvinsbolag till ett så högt pris som 6 kronor per kanna kunna tillhandahålla allmänheten konjak av en något finare kvalitet än hittills av bolaget till detta pris blivit försäld. Tänk på befintlig konkurrens!"

I bazarboden nummer 1 vid torget säljas kragar och manschetter till 30 öre paret, slipsar och halsdukar till 20 öre per styck, snörliv till 75 öre.

Nordensköld har låtit höra av sig och har på sin Nordostpassage med Vega kommit till Yokohama, där han mottagits med stora festligheter.

Claes Andersson, Mekaniska Verkstaden, uppköper fornsaker: flintyxor, flintknivar, mejslar och pilspetsar till möjligast högsta priser.

Karl Johans torg med bazarerna till vänster.

Det råder ingen brist på lägenheter i Trollhättan. 200 finnas att hyra. Det var då, det!

”Makadamiseringssten” har börjat utläggas på flera ställen till välbehövlig utjämning av gatorna. ”Önskligt vore, att den till Garvaregatan gränsande delen av Österlånggatan vid fyllning komme i åtanke.”

”Rak- och frisersalongen har flyttats till Wennergrenska huset. Utföres allt vad till yrket hör. Öppet 8-1, 2-9. Sön- och helgdagar öppet till 6 em. Obs! Äkta rysk raktvål tillhandahålles, C.G. Längström, Frisör.”

På påskafton tändes flera flammande bål. ”Eldarna på holmarna i älven företedde en synnerligen vacker anblick för den åskådande, utmed älvstranden vimlande folkmassan.

Större delen av sällskapet T.B. i Trollhättan deltog i en utfärd till Långön. Företrätt av sex musikanter, marscherade sällskapet till Stallbackaöns början, där överfarten med roddbåtar skedde. Den lilla, utmärkt

vackra och natursköna holmen lämpade sig särskilt väl för sådana utfärder. Man dansade och lekte lekar. Hemfärden skedde klockan halv nio och åskådades av en stor folkmassa som under den vackra aftonen promenerade utmed älven. Efter återfärden ställdes kosan till sällskapets lokal.

Arbetareföreningen hade även utfärd till den invid Strömsberg belägna platsen Liderna.

Apotekare Björklund firar sin 80-årsdag. Vid festen lästes en hyllningsdikt. Av ganska kostligt slag. Här är första strofen.

År 99 om våren
blev i Norrtälje geboren
en pilt från Suomis land.
I Sverige han funnit sin trevnad,
han uppnått en 80-årslevnad.
Här verkat med idogen hand.

Trollhättan är hemsökt av mormonpredikanter och kolportörer. Till påsk kom det fyra av det förra slaget och sex av det senare.

En ceremoni av det ovanligare slag har försiggått nedom Helvetesfallen, då pastor Hedberg från Göteborg döpte tre män och två kvinnor till baptister.

Trollhättans Hushållskällare säljer cigarrer till fyra kronor per 100-låda och Piccardon till 35 öre buteljen.

Den 21 juni meddelas att doktor Carl Rinman avlidit, 65 år gammal. ”Han hade en brinnande kärlek till sitt kall och var outtröttligt verksam. Han var i besittning av ett originellt skämtlygne och ursprunglig humor. För de fattiga hade han alltid en hjälpande hand.”

Promenerande varnas för att komma i skottlinjen vid skarpskyttekårens skjutbana i Olideskogen.

Den 19 juli är det storfrämmande i Trollhättan. Konungen och hertigen av Västergötland anlände med ångaren Lidköping från Vargön. Den passerade genom kanalen till Verkstaden, där de kungliga mottogos av patron Nydqvist, som visade verkstäderna. Därefter intogs förfriskningar i Dahllöfs villa Utsikten. Sedan gav Kanalbolaget stor middag på hotellet, varefter kungligheten klockan 8 for med båt till kajen vid järnvägsbron, där extratåg väntade.

Trollhättans skarpskyttekår hade övningar i regel varje söndag. En gång till exempel hade man utmarsch till Torsered. Under marschen övades bevakningstjänst. En stund efter ditkomsten intogs en "god fältmiddag". Återstoden av dagen tillbragtes med exercis, dans och sång. Klockan 8 återkom man till Trollhättan, där det hölls korum på torget och kåren avtackades av kompanichefen.

Följande annons kanske ter sig som en fläkt av den gamla, goda tiden.

"Realisation! Realisation!

På grund av avflyttning från Mellerud realiseras renat brännvin i poster om 15 kannor à 1:75 per kanna. Vid poster om 100 kannor erhålles det för 1:60 per kanna och fraktfritt bantåg eller ångbåt."

Arbetareföreningen hade den 13 september sista dansnöjet för säsongen i dess sommarlokal i handlanden John Svenssons trädgård, där det svängdes muntert om till midnatt. "Trädgården, som, sedan det blivit mörkt, rikligt upplystes av kulörta lyktor, företedde en präktig anblick i den vackra septemberkvällen." John Svenssons trädgård låg i kvarteret Apollo 1, hörnet av Österlånggatan och Skolgatan.

"Striken" i Sundsvall diskuteras. Det ser hotande ut. 600 man militär äro ditkommenderade.

Trollhättans Brandkår har mönstring av befäl och manskap på torget söndag eftermiddag klockan 4.

En betydelsefull nyhet för Trollhättan är att Bergslagernas järnväg i sin helhet från Göteborg till Falun öppnas för trafik den 1 december.

”Trollhättans Hotells Vin- och Spirituosahandel, C John Andersson, säljer prima Punsch 1:25 buteljen. Dito Cognac 1 krona buteljen och högre priser. Obs! Vid köp för 10 kronor lämnas 10% rabatt.”

Två nya 4-kopplade snälltågslokomotiv med tendrar: nummer 261 Dora och 262 Anna ha avsänts från Mekaniska Verkstaden till Göteborg för Statens Järnvägar.

Den 4 oktober hade arbetarna vid Verkstaden stor fest för patron Nydqvist med fru på Arbetareförenings lokal. Den var prydd med flaggor, granar, lövkransar och blommor. Inom ramen av en eklövskrans syntes patron Nydqvists namn, omgiven av en strålande sol och nedanför hammare, tumstock, vinkel och ritstift. Festen inleddes med musik, varefter J. Andersson framträdde och överlämnade å arbetarnas vägnar en dryckeskanna i silver med inskriptionen: ”Av tacksamma arbetare vid Trollhättans Mekaniska Verkstad. 1879.” Allt som allt närvaro över 370 personer.

Ett större antal järnarbetare hade med sina familjer anlant från Torsålla. De skola anställas vid ingenjör Ernst Stridsbergs nybyggda valsverk.

Utvecklingen går framåt. Dagssnälltågen skall bli uppvärmda.

Den 22 november har vintern kommit med stark frost. ”Önskligt vore, om man vid sådana tillfällen kunde bestå trottoaren med sand.” Salig Jörgens ord: Vem är det, som stjal trottoarsanden? voro tydligen ganska allmängiltiga.

Älven fryser till. Galeasen Anna på väg till skeppsdockan blir infrusen vid tändsticksfabriken.

Samlingssalen i Arbetareföreningens hus.

Oscarsdagen, 1 december, firas av arbetareföreningen med bal i föreningens salong, som högtiden till ära var festligt prydd med flaggor och fanor samt en transparang med konungens namnchiffer. Kyrkoherde Åberg föreslog konungens skål, som följdes av niofaldigt hurra och fanfarer, varefter en kvartett uppstämde "Ur svenska hjärtans djup".

Brännvinspriset höjdes från 2 kronor till 2:20 per kanna.

Posten kommer från nyåret att gå dagligen till Göteborg klockan 6.30 em. och till Öxnered 8.30 fm. Kärrpost till Gärdhem, Åsaka, Sollebrunn och Lagmansholm. Gångpost till Björke avgår 11 fm.

Ett rykte håller på att förstöra julglädjen. Brännvinet skulle höjas ytterligare 20 öre per kanna. Men det visade sig vara falskt alarm.

Och därmed får det vara slut på plocket ur tidningen. Med december månads utgång 1879 upphörde den även att utkomma.

Det har givetvis endast kunnat bli enstaka notiser, som kommit med i denna skildring, och mycket mera hade varit värt att nämnas. Men ovanstående kanske ändå hos gamla trollhättebor kan väcka minnen från en gången tid på Stranna, som i mycket skilde sig från vår tid. Om den var bättre eller sämre, är kanske en smaksak.